

A font is szoftver

BESZÉLGETÉS KRAVJÁNSZKI RÓBERTTEL

Nagy Bence

– Egy szoftveres számban magától értetődik a kérdés: a digitális font is szoftver?

– Digitális időket élünk, a szoftver legáltalánosabb értelemben az a bináris kód, amellyel változtatásokat tudunk elérni a számítógépünkben, a digitális font megfelel ennek a definíciónak. A felhasználó pedig más szoftverekhez hasonlóan nem tulajdont, hanem csak használati jogot szerez, nem tehet vele semmi olyasmit, ami a felhasználói szerződésben (EULA – End User Licence Agreement) tiltva van.

– Mégis mit tehetünk a megvett fonttal?

– Gyártója válogatja, időnként szakmai konferenciákat rendeznek arról, hogyan lehetne ezeket a jogokat egységesíteni, de soha nincs megegyezés. A tendencia a szigorodás irányába hat, tehát egyre kevésbé engedik a felhasználóknak, hogy kisebb-nagyobb módosításokat végrehajtsanak. Ezzel a tendenciával nem értek egyet, mert nincsen tökéletes munka. A fontszoftver nem egyszerűen dizájn és technológia, hanem a különféle feladatoknak és a tipográfiai szabályoknak való megfeleltetés is. Tehát, ha a font egyébként minden szempontból megfelelő, de a kis kvirt túl hosszú, túl rövid vagy nem jó a dőlésszöge, akkor be kell avatkozni; az más kérdés, hogyha jogszerűen akarunk eljárni, akkor minden változtatásról érdemes lenne a gyártót tájékoztatni vagy előzetesen engedélyt kellene kérni tőle. Külön probléma a magyar nyelv a négy speciális karakterével, amelyek a standardkészletekben nincsenek benne, vagy pedig egészen egyszerűen rossz minőségben készültek el. Bizonyos értelemben tisztességtelen olyan szoftvert eladni, amely nem alkalmas az adott ország nyelvén való alkalmazásra.

– Létrehozhatunk-e új fontot egy már létezőből?

– Ha nem az eredeti fontfájlt fejtjük vissza, hanem például nyomtatott karaktertábla alapján kezdjük el a fonttervezési munka hosszú folyamatát, akkor biztosan nem fogjuk az eredeti körvonalakat követni, a metrikus táblázatokról nem is beszélve. A dizájnt általában – a különlegesen

egyedi terveket kivéve – nem védik szerzői jogok. Sok tervező érthető módon nem örül ennek, sok cég pedig profitál ebből, így sok népszerű fontot lehet azonos vagy más névvel különböző gyártók kínálatában találni...

– Az olcsó fontcédé-gyűjtemények...

– Ezek a termékek azt a képzetet keltik a vásárlóban, mintha a font valami filléres holmi lenne, tehát az egyik legsúlyosabb baj a presztízavesztés. A másik, hogy nem az eredeti gyártó profitál ebből, hanem aki megszerzi valahonnan a digitális változatot, majd kissé átalakítva és átnevezve a sajátjaként kezdi árulni. Nem csoda, ha a gyártók kínjukban fokozatosan szigorítják a licencfeltételeket, de ez nem jó megoldás. Olyan formátumot kellene kidolgozni, amely biztosítja a szoftveres védelmet, de amíg a fontfájl mérete ilyen kicsi és egységáruk viszonylag alacsony, erre kevés az esély.

– Honnan érdemes akkor fontokat venni?

– Hosszú évek tapasztalatai alapján talán a legmegbízhatóbb, legegyszerűsebb technikai színvonalat az Adobe nyújtja, de ha ők nem kínálják azt, amire éppen szükségünk lenne, akkor értelemszerűen más gyártóhoz kell fordulni – ezt mindig a feladat szabja meg.

– Mennyire gyakoriak az igazán magas igényeket kielégítő fontok? Különleges ligatúrák (például fj, kurzív gy), eltérő ékezetek a gyárbetűkhöz...

– Kevés olyan font van, amelynél ezekre a finom részletekre odafigyeltek, noha az OpenType megjelenésével jelentősen javultak ennek az esélyei. Az *fj* és a *gy* ligatúrák nagyon ritkák, az eltérő ékezetek használata sem egységes, még gyártón belül sem. A Berthold Jansonja például megfelel ezeknek, viszont más problémák vannak vele: túlságosan dől a kurzív, és egyes karakterek túl szélesek. Aki igazán gazdag és korrekt részleteket akar tanulmányozni, nézze meg Robert Slimbach legújabb Garamond verzióját, amely több mint tíz évig készült, az Adobe programcsomagok regisztrációjokor ajándékba kapja a felhasználó.

– *Milyen helyet foglal el a magyar piacon a Gidata Kft., a font.hu portál üzemeltetője?*

– A magunk útját járjuk, amely a kezdetektől, a 90-es évek elejétől a partnerek tiszteletén és megbecsülésén alapul. A Gidata volt az első – és egyetlen – hazai vállalkozás, amely jogdíjat fizetett az Agfa akkori fontészlegének (Compugraphics), hogy korrekt, magyarul tudó nyomtatófontokat készíthessen a DOS, majd a Windows első verziói számára. A Gidata volt az első – és egyetlen – hazai vállalkozás, amely unlocking rendszert üzemeltetett – vagyis egyik cédén lévő fontkínálatból egy feloldókéddel lehetett hozzáférni a kívánt betűtípushoz –, először a független fontgyártók közössége (ITF), amelynek tagja volt többek között az Emigre, P22, T26, a Font Bureau, a Lanston Type és még sokan mások, majd az URW++ fontjait kínálva. A Gidata volt az első – és egyetlen – hazai vállalkozás, amelyik exkluzív viszonteladói szerződést kötött az URW++ céggel, amely révén havi jogdíj megfizetésével tetszőleges számban és tetszőleges konstrukcióban értékesíthették a fonthasználati jogokat. Sosem törekedtünk viszont kizárólagosságra, egyrészt azért, mert a kifejezés önmagában rossz ízű, valamilyen kirekesztettséget sugall, másrészt vagyunk annyira magabiztosak a szakmai tudásunkat illetően, hogy szívesen vállalunk bármifajta megmérettetést.

– *Mi a helyzet a magyar betűtervezőkkel? Foglalkoznak-e fiatal tervezők készleteivel?*

– Történetileg és korunkban is nagyon kevés itthon a betűtervező; a kreatív fantázia, a tehetség önmagában kevés, a fontkészítés igazából a digitalizálás után kezdődik, ennek számos szabálya van, amelyeket meg kell tanulni. A nagy legendák – Gábor Pál, Nagy Zoltán, Reiner Imre, Zigány Edit – nincsenek már közöttünk, vannak viszont nagyon tehetséges mai tervezők is, és úgy illik, hogy – betűrendben – őket is felsoroljuk: Boskovitz Oszkár,

Csatai Péter, Kóthay Gábor, Szegi Amondó és Szőnyei György, a híres Morisawa pályázat egykori díjazottja. Mindannyian tagjai a Magyar Betűtársaságnak, amelyben a tagság feltétele egy piacon eladható font vagy fontcsalád tervezése a technikai kivitelezéssel bezárólag. Öröndötesen egyre többen diplomáznak betűtervvel a Moholy Nagy Egyetemen is. Egyes fontgyártók már felvették kínálatukba ezeknek a munkáknak egy részét. A közeljövőben fontportált indítunk on-line vásárlási lehetőséggel, elsősorban a hazai tervezők munkáit kínálva.

– *És a nagy klasszikus? Ha Tótfalusi antikvát szeretnénk, milyen kínálatból válogathatunk?*

– Tisztázzuk először: a Tótfalusi Antikva az Első Magyar Betűöntöde egyik termékének fantázianeve, Gábor Pál (Normal, Kurzív), illetve Nagy Zoltán (Díszes Tótfalusi) munkája, az ötvenes években készült. Jellegzetességeit illetően kétségkívül erős rokonságot mutatnak Tótfalusi Miklósnak az 1680-as években metszett betűivel, technikai értelemben azonban a korabeli nyomda-technikához „optimalizálták” azokat. Ennek nincsen még digitális változata, bár nagyon szeretnénk. A Janson antikva már más kérdés. A teljes történet elmesélése nagyon sokáig tartana, legyen ezúttal elég annyi, hogy a korábban Anton Janssonnak tulajdonított fontokról az ötvenes években bizonyosodott be, hogy Tótfalusi Miklós munkája. A „Janson” fantázianeve azonban nem módosították, viszont a digitális időkben született néhány „Kis” névre keresztelt készlet. A legautentikusabb a Linotype változata, amelynek a tervezésében Hermann Zapf is aktívan közreműködött, ennél azonban eredetibbnek tűnik az amerikai Lanston Monotype változata, amely 1937-ben készült, a legendás Sol Hess munkája nyomán. Sajnos ennek sincsen még digitális változata, remélhetőleg a jogok legújabb gazdája, a P22, illetve Richard Kegler barátunk elkészíti egyszer.

– *Az elmúlt időszak „fontbotránya” a Windows Vistába tervezett Segoe körül zajlott, amely kísértetiesen hasonlít a Linotype Frutiger Next típusára...*

– A fontot betiltó európai uniós határozat, mely a Linotype érélyes fellépésére született, csak Európában érvényes. Mivel a Segoe a Windows szerves része, a Microsoft ezt nem hagyhatja figyelmen kívül – ha nem cseréli ki a fontot, elbukja az európai piacot. Mi történik erre? Augusztus elsején a nem túlságosan tőkeerős amerikai Monotype megvásárolta a Linotype-ot. A következtetések levonását az olvasóra bízom...